

Un estudi del que s'exposa al Museu Tèxtil i d'Indumentària de Barcelona, ens pot aportar informació sobre història de la cultura igual com ens en pot proporcionar una visita al Museu d'Història de la ciutat o d'altres. És a dir, la indumentària, tal com passa amb tot un munt d'objectes, ens dona informació sobre la cultura que en fa ús.

Si haguéssim de visitar un museu com a activitat complementària a un tema del currículum, tant de primària com de secundària, sembla difícil que se'ns acudís visitar el Museu Tèxtil i d'Indumentària de Barcelona. Aparentment, és un museu més aviat dirigit a modistes, sastres, estudiants de disseny o de moda, historiadors que basin la seva tasca en les vestidures, curiosos, romàntics o enamorats del passat i fetitxistes, així com a estrangers que, cansats de fer cua per entrar al Museu Picasso, busquen alternatives per la zona. Sembla, doncs, que el nostre alumnat i nosaltres mateixos no puguem treure'n cap profit –si només tenim al cap el canviant programa curricular– d'aquell seguit de teixits ostentosos, d'aquells vestits envitrinats, d'aquells lligacames i guants exposats en la penombra. Doncs bé, amb aquest article pretenem demostrar tot el contrari: un estudi dels objectes exposats al Museu Tèxtil i d'Indumentària de Barcelona pot aportar informació i establir conceptes en el vostre alumnat sobre història i història de la cultura, tant o més que una visita al Museu d'Història de la Ciutat o al MNAC, per citar-ne dos exemples.

Una dissecció del vestit ens proporciona quantitats importants d'informació sobre la cultura que l'utilitza, o que l'utilitzarà, i la cultura que el va veure sorgir

Potencial didàctic

I és que la indumentària és un objecte tant del present com del passat i, com qualsevol objecte, té un gran potencial didàctic. Així, un vestit d'etiqueta masculí, encara que sigui actual o del futur proper, és a dir, de la temporada primavera-estiu 2008, posem per cas, no només ens aportarà informació sobre els teixits amb què està confeccionat, les idees o les tendències del dissenyador, en particular, i de la temporada pròxima, en general, sinó que, a més, una dissecció del vestit ens proporciona quantitats importants d'informació sobre la cultura que l'utilitza, o que l'utilitzarà, i la cultura que el va veure sorgir fa ara uns dos-cents anys. Segons això, doncs, l'objecte indumentari podria ser estudiat i experimentat en el camp educatiu dins els corrents de la didàctica de l'objecte, perquè la component indumentària és –a més d'un pou d'informació sobre la història de la cultura– un element concret, universal i té, per sort nostra i del nostre alumnat, una vessant divertida.

Un element universal concret i divertit?

Primerament, la indumentària és quelcom universal. Totes les cultures, al llarg de la història de la humanitat i arreu de la geografia del planeta, han fet ús, i en fan, d'elements indumentaris, ja sigui per emfatitzar diferències dins del mateix grup, per crear unitat o comunitat, per distingir-se dels altres grups, etc. En l'actualitat, el fenomen és el mateix, malgrat les aparences. El món globalitzat

Imatge 1. Exposició «Corsets Uncovered». Museum of Costume de Bath, Regne Unit

N. LLONCH

té com a correlatiu o com a evidència un vestit globalitzat. La igualtat de gènere dona peu a un vestit unisex o a tallers de cabell igualment unisex, però el món global també accentua més les diferències allà on són profundes. I el nostre alumnat

viu en aquest món que li és familiar i n'entén les regles del joc. Per què no expliquem, doncs, als nois i noies, a partir de la indumentària de la cultura del tercer mil·lenni, la seva conjuntura política, econòmica, ideològica i social? Si fóssim a la sala del segle XVIII, no podríem, per analogia, explicar-ne les característiques polítiques, econòmiques, ideològiques i socials?

En segon lloc, la indumentària és quelcom concret, material i físic i, per tant, podem observar-la, tocar-la o, fins i tot, confeccionar-la. Els vestits, doncs, com la resta d'objectes, són visibles i palpables, és a dir, no constitueixen idees abstractes o conceptes lògics. Encara més, a través dels vestits, podem arribar a explicar i a concretar tots aquells conceptes i abstraccions que han generat les diverses disciplines de les ciències humanes i socials: el concepte de matrimoni, el de classe social, el de casta, el de líder, etc. Així doncs, amb l'observació detinguda d'un vestit femení del segle XIX dels que hi ha exposats al Museu Tèxtil i de la Indumentària de Barcelona, per exemple, podem reflexionar sobre conceptes com ara «burge-

sia», «oci», «revolució industrial», «colonialisme», etc. A més, la indumentària es pot confeccionar i experimentar. Podríem intentar fer una cotilla? Encara millor, imagineu-vos que el Museu ens la proporcionés i que nosaltres ens la poguéssim emprovar; no caldria explicar als nostres alumnes la incomoditat de la peça, els seus components estètics i eròtics, la limitació de moviments que suposava i les seves implicacions, perquè serien ells mateixos qui ho experimentarien. I si intentéssim fer una mitja de punt amb l'ajut d'alguna mare o d'alguna àvia, quanta estona trigariem a fer-la? Com la lligariem per evitar que rellisqués cames avall?

Un espai per a la diversió i l'aprenentatge

D'això últim se'n deriva, a més de tot allò que ja hem dit a l'entorn del potencial didàctic de la indumentària, que treballar amb els vestits pot esdevenir, fins i tot, una experiència divertida. Disfressar-se ha estat sempre, tant per als infants com per al jovent i les persones adultes, una experiència lúdica, però també implica un moment de transgressió, de transformació, d'esdevenir per uns instants allò que ens agradaria ser; per fer, emparats sota un vestit estrany, allò que no ens atreviríem a fer mai; per deixar lliure tot allò de nosaltres que la cultura ha inhibit. Aquest és el gran potencial didàctic de la indumentària i que la majoria de museus obvien, però que els és ben propi. Així doncs, gràcies a aquesta característica «divertida», els museus d'indumentària, en comptes de limitar-se a ser espais més o menys reservats a persones enteses tant del sector tèxtil com del ram de la moda o de la història del vestit,

podrien esdevenir, també, espais d'interès per a visitants llecs de totes les edats i de totes les procedències.

Però la diversió es pot trobar, igualment, en un parc d'atraccions, al cinema o en un centre comercial. Així doncs, què faria competents els museus d'indumentària davant de tantes i tantes alternatives d'oci? És precisament

el potencial didàctic de la indumentària per fer preguntes i cercar respostes sobre la cultura o sobre les cultures actuals i del passat allò que pot fer dels museus de la indumentària camps d'aprenentatge ideals sobre aspectes antropològics, sociològics i, fins i tot, històrics d'allò més variats.

Confecionar història

Què pot explicar la indumentària actual sobre el passat? Ja hem dit que la indumentària actual, com a ens continu que té el seu origen o els seus antecedents en elements del passat, pot ser interrogada sobre moments històrics que han assentat les bases de diversos components del vestit actual. Fins i tot, hi ha elements indumentaris abandonats ja fa temps, perquè la societat que els emprava ha canviat, que de tant en tant són ressuscitats en versions actualitzades.

És a dir, la indumentària ens pot ajudar a donar certa concreció a la principal coordenada de la història: el temps

Però..., què pot dir la indumentària del passat sobre el moment històric i la societat a què va pertànyer? La resposta és inacabable i, precisament per això, dóna raó del potencial i la riquesa de la vessant històrica del vestit.

D'una banda, la indumentària no és pas aleatòria, sinó que és fortament significativa. De fet, pocs elements de la cultura humana són tan simbòlics com el vestit: ens tapem i ens destapem fragments del cos en funció del sistema i dels codis de valors; ens posem determinats tipus de roba o ens n'allunyem en funció del sistema ideològic; ens vestim seguint pautes d'edat; ens vestim segons si volem ressaltar el nostre gènere o no; ens vestim per aparentar; ens vestim –o ens disfressem?– per anar a un concert o per assistir a una entrevista de feina, etc. Així, en el passat, igual que ara, la indumentària ha tingut implicacions clares de tipus social, marca estatus, marca gènere, marca ofici i, sovint, sobretot marca àrees d'influència econòmica i política. A través de la indumentària, es pot explicar, per tant, aspectes sociològics que caracteritzen els grups humans en èpoques diferents i en llocs geogràfics diversos. La indumentària és, podríem dir, un microcosmos que, analitzat, dóna resposta o explícita les característiques socials, econòmiques, geogràfiques, ideològiques, religioses, polítiques i científiques del món que la va «portar».

D'altra banda, el potencial històric de la indumentària rau, també, en el fet que crea inclusivament de la ment. És a dir, cons-

Imatge 2. Exposició «Corsets Uncovered». Museum of Costume de Bath. Regne Unit on infants i adults poden experimentar la sensació de dur una cotilla, les limitacions en els moviments, la dificultat de respiració, posar-se-la i cordar-la

trueix calaixos mentals on es poden endreçar conceptes abstractes relacionats amb la història i que, d'altra banda, són difícils de fixar o d'aprendre. Els vestits, aquells elements físics i tangibles que han portat els humans al llarg de mil·lennis, són un instrument gairebé únic per estructurar les diverses etapes històriques. D'aquesta manera, arribem a una característica fonamental de la indumentària dins el camp de la didàctica de la història: amb la indumentària es poden crear línies del temps. És a dir, la indumentària ens pot ajudar a donar certa concreció a la principal coordenada de la història: el temps. Els vestits ens poden ajudar a crear un fil conductor o un eix històric fàcilment aprehensible, si més no, molt més fàcil de copsar o de dibuixar que si solament es basés en abstraccions com ara els segles, el sistema feudal, la Revolució Francesa o la Guerra dels Trenta Anys.

Interroguem els vestits. Ells ens parlen

Arribats en aquest punt, tornem al Museu Tèxtil i d'Indumentària de Barcelona i detinguem-nos de nou davant l'escena galant de ball recreada amb vestits de cort del segle XVIII. Ara tenim més claus per interrogar aquelles boniques teles exposades asèpticament sobre maniquins sense cap. Què n'observem? Quines preguntes els podem fer?

Podríem començar per una curiositat que es percep a simple vista: els maniquins semblen d'unes mesures inferiors a les nostres i, en conseqüència, els vestits que porten també són de talles més reduïdes. A més, la roba masculina, a la zona de l'esquena i les espatlles, és molt més estreta que no pas ho seria ara. Aquesta primera observació comparativa ens apropa, ja

d'entrada, a la possibilitat d'imaginar en el maniquí un *alter ego* del segle XVIII i d'interrogar-lo. Qui va portar aquests vestits eren persones adultes o nois i noies preadolescents, si hem de jutjar per l'estatura? Aquest tipus de roba la duïen habitualment o en ocasions específiques i, si fos aquest el cas, en quines? Què en sabem d'aquestes cerimònies? Quines fonts, a part de la indumentària, ens en donen informació?

Els maniquins no tenen cap i, per tant, no aporten cap informació sobre el tipus de pentinat o d'ornaments que podien portar-hi uns i altres. Així doncs, podria ser que no portessin accessoris de cap tipus? Qui produïa els vestits i els complements? On? De quina manera? D'on provenien les teles? Quant costaven? Quin era l'origen geogràfic de les primeres matèries? Qui les havia fabricades? Con s'havien fabricat, a mà o amb màquines? Per tant, quin era el sistema de producció de l'època? I quines eren les condicions de treball? Qui s'encarregava del comerç d'aquests vestits o de les teles? Quina era la seva funció social? Tenien altres funcions de relleu dins la societat?

Pel que fa al transport de les teles i, per extensió, d'altres mercaderies relacionades amb la confecció d'indumentària, de quina manera es duïa a terme? Quines rutes comercials, regionals o intercontinentals, se seguien? Quina quantitat de temps implicava? Quins eren els vehicles emprats en el transport? Podríem reflexionar més àmpliament sobre el sistema econòmic i comercial que mercadejava, al segle XVIII, amb cotó, llana, sedes, teixits d'indianes... Podríem, també, establir comparacions amb el món econòmic i polític implícit en els vestits d'altres sales.

Encara hi hauria més preguntes possibles: a quina classe social pertanyien aquestes persones? Com era un dia de la seva vida? Amb quines altres classes coexistien? Quines relacions hi havia entre elles? Tothom vestia igual? Quines implicacions socials tenia aquest vestit?

Insistim que la llista de preguntes i de respostes per esbrinar com era el món polític, geogràfic, econòmic, social, religiós, científic i tecnològic, i també els camins per fer-ho són interminables. Només cal tenir ganes de provar –i, fins i tot, acabar avaluant– una experiència nova; conèixer la informació que pot donar un conjunt de vestits sobre una època concreta, és a dir, conèixer aquella època concreta i saber com es poden interrogar els vestits perquè proporcionin claus interpretatives del seu moment històric, i saber motivar l'alumnat a fer preguntes i a buscar-hi les respostes.

Un aprenentatge a foc

Creiem que una experiència d'aquest tipus, és a dir, explicar i intentar fer comprendre el sistema social d'una època, com funcionava el món en un moment concret de la història de la humanitat a través d'una visita al Museu Tèxtil i d'Indumentària de Barcelona, en primer lloc, dona els seus fruits i, en segon lloc, es tracta d'uns fruits que completen el procés de maduració de manera lenta i perllongada. És a dir, l'alumnat aprèn, comprèn i reté uns conceptes que, d'altra manera, són més difícils d'integrar.

El fet és que la concreció de l'element indumentari, així com la seva universalitat, significativitat i, fins i tot, la seva

vessant divertida, faciliten l'aprenentatge no només en infants o adolescents, sinó també en persones adultes. Així doncs, l'ideal dels museus d'indumentària, en general –que es podria extrapol·lar a la majoria de museus on la font objectual és preeminent–, i del Museu Tèxtil i d'Indumentària de Barcelona, en particular, és no només exposar vestits i teixits per ser admirats per les seves qualitats estètiques o pel tipus de roba o l'art de la seva confecció, sinó també saber transmetre missatges sobre història i història de la cultura i fer-ne comprensius els conceptes. Arribats en aquest punt, l'horitzó ideal seria, no tant que els mestres i els professors haguéssim de fer d'intermediaris entre els objectes del museu i el nostre alumnat, sinó que el museu fos l'ens mediador i que una família, un grup d'amics o una parella de turistes pogués aprendre d'aquells vestits quelcom més que el segle en què es van portar, el tipus de tela emprada per confeccionar-los, les tècniques utilitzades i els elements de què es componen.

HEM PARLAT DE:

- Educació no formal.
 - Educació en el temps de lleure.
 - Activitats extraescolars.
-

Nayra Llonch

Grup de Recerca DIDPATRI

Universitat de Barcelona

nayrallonch@ub.edu